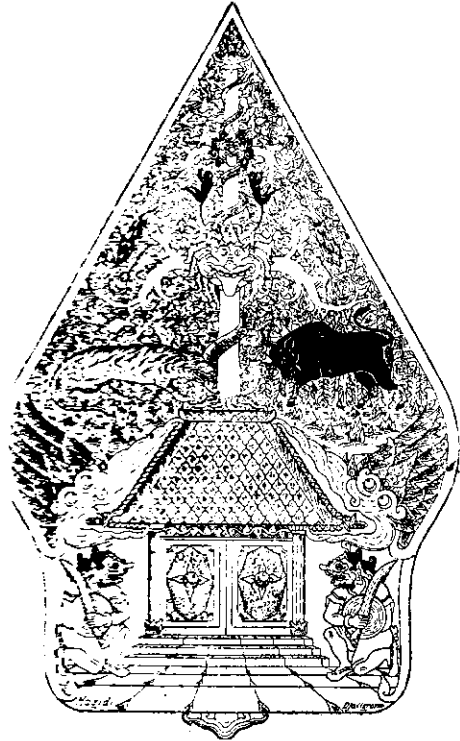

Suluk Pedhalangan

dening : S. Padmosoekotjo.

Wonten ing pagelaran ringgit purwa sekar punika limrahipun kangge *ada-ada jugag pathet manyura*, kirang-langkung namung dumugi tengah-tengahipun sloka sampun kendel, dipun-pungkasi sarana kombangan „O”.

Tegesing tembung-tembungipun :

1. Niyata = tartamtu, mesthi.
2. Larut = larut-mirut, sirna-gempang, tumpes-tapis, telas babar-pisan. Laruta = badhe brastha, badhe telas babar-pisan.
3. Sakwehning = sagunging, sanggyaning, sadaya.
4. Yodha = perajurit.
5. Kurukula = tedhak-turunipun Kuru, inggih punika ingkang sinebut *Kurawa*.
6. Sakurukula = sadaya tedhak-turunipun Kuru, sadaya Korawa.
7. Ya = I Manawi. II Piyambakipun. III Punika. IV Jalaran(amargi).
8. Kuru (Prabu Kuru) punika tedhakipun Prabu Bharata turun kaping 7. Inggih Prabu Kuru punika ingkang yasa Tegal Kuru(ara-ara Kuru); lan inggih Sang Kuru punika ingkang mahanani wontenipun tembung „*KORAWA*”, tegesipun: tedhakipun Kuru. Wondene Prabu Kuru punika putranipun

Prabu Sambarana(Samwarana) ingkang miyos saking prameswari widadari Dewi Tapat. Sang Dewi punika putranipun Bathara Surya.

9. Utus = dhawuh. Angutus = ndhawuhi, mrentahi.
10. Surud = mundur, mlajeng. Sumuruda = supados mundur.
11. Tuwi = lan malih. punapa malih. punapa dene.
12. Walek = kumelun, mulek (Indonesia: polang-paling, berhamburan).
13. Renwangde = renu(lebu) + angde(njalari) = lebu ingkang njalari.
14. Lewu = ageng, kaduk sanget(Indonesia: amat sangat).
15. Wulangun = bingung, kabingungan, bilungun.
16. Wekasan awa tekap ning rah = wasanani-pun padhang dening (abritipun) rah.
17. Lunramadeti lebu = lumra (sumebar waradin) + amadeti lebu(njalari padhetipun lebu, satemah lebu boten mulek-kumelun).

Suraosipun :

Tartamtu badhe sirna-gempang tumpes-tapis sagunging prajurit(wadyabala) Korawa, ma-

nawi Sang Bhisma lan Drona boten ngabani „mundur”: punapa malih(nalika samanten) pe-
 teng dening kumeluning lebu ingkang njalari (pa-
 ra prajurit Korawa) saklangkung bingung pating
 bilulung: wasananipun(lajeng) padhang dening
 (ilnipun) rah ingkang sumebar(sumrambah) ada-
 mel padheting lebu(ngantos lebu boten kume-
 lun malih).

ॐ नमो भगवते वासुदेवाय ॥ १ ॥
 श्रीकृष्णाय नमः ॥ १ ॥
 श्रीकृष्णाय नमः ॥ १ ॥
 श्रीकृष्णाय नमः ॥ १ ॥
 श्रीकृष्णाय नमः ॥ १ ॥
 श्रीकृष्णाय नमः ॥ १ ॥
 श्रीकृष्णाय नमः ॥ १ ॥
 श्रीकृष्णाय नमः ॥ १ ॥
 श्रीकृष्णाय नमः ॥ १ ॥
 श्रीकृष्णाय नमः ॥ १ ॥

Dilyan sangka rikā ka kāmān arīpat
 reṅṅyābale kāncana, cobhābhā mahē-
 ning pawal natar ikārdh mutyahā-
 rāraras; waicūryyāmaranila bapra
 ni pagēr kūrjunṅnya mantēn lumōng,
 muntab hintēn i gopuranya maca-
 wintēn sūryyakāntojwala.

Ing nginggil punika namanipun sekar Sar-
 dulawikridita, tegesipun : dolanan sima, punika
 sambetipun sloka ingkang kasebut ing angka 1
 (ngajeng piyambak). Isinipun nyariyosaken kaen-
 dahaning taman ing Hastina(ingkang manawi

wonten ing padhalangan kawastanan taman Kadilengeng).

Wonten ing pagelaran ringgit purwa sekar punika kangge sulukan *pathet manyura ageng*, limrahipun ing sasuwukipun gendhing *Damar-keli*, kadhatonan Hastina prameswari Dewi Banuwati.

Katranganing tembung-tembungipun :

1. Kilyan = dadosipun tembung Jawi-enggal (krama) : kilen, ngoko : kulon.
2. Kilyan sangka rika = mangilen saking ngriku, ing sakilenipun punika (Maksudipun ing sakilenipun kadhaton Hastina).
3. Taman = I Patamanan. II Sami kaliyan „tan” = boten.
4. Arepat = kempal; wonten, samekta (Indonesia: hadlir).
5. Rehnya = pranatane, pasang-rakitipun.
6. Bale = griya. (Griya ingkang dumunung ing patamanan namanipun : *pantisari*).
7. Bale kancana = griya emas, pantisari emas.
8. Cobhabhra = *cobha* (bagus, endah, asri) + *abhra* (endah, sumorot) = endah sanget, endah anglam-lami. (Indonesia: indah-permai).
9. Pawal = krikil (Indonesia : batu krikil); jinisipun sesotya.
10. Natar = plataran ing sangajengipun griya (Indonesia: halaman muka).
11. Ikarok = ika (punika) + arok (awor, campur, worsuh dados satunggal) = punika campur kaliyan.
12. Muty ahara taras = muty ahara (mutyara) + arara (stendah, nengsemaken) = mutyara endah-nengsemaken.
13. Waiduryya = Jawi-enggal: widuri, jinis ing sesotya ingkang awami biru.
14. Waiduryyamaranila = waiduryya (widuri) + amaranila (ugi jinisipun sesotya ingkang awami biru).
15. Bapra = tembok, pager tembok.
16. Tunjung = jinisipun trate (awami abrit).
17. Mauten = mirah, inggil punika jinisipun sesotya ingkang awami abrit.
18. Lumong (panyeratipun „O”) ngangge caping utawi titik kalih) = sumorot, sumunar.
19. Muntab hinten i gopuranya = sumunar (gumebayar) inten ing gapurampun.
20. Cawinten (= cawiri) = rerenggan awujud harang ingkang dipun-tatah. (Reca ?). Indonesia: perhiasan berujud barang yang dipahat. (Arca ?)
21. Suryyakanta = jinisipun sesotya ingkang

sae sanget (pinunjul), saweneh wonten ingkang negesi : hablur.

- 22. Suryyakantojwala = suryyakanta (sesotya li-nangkung, hablur) + ujjwala (sorot, sumo-rot).

Suraosipun :

Ing sakilenipun punika (inggih punika ing sakilenipun kadhaton Hastina) wonten pataman-an mawi pantisari emas (bale kancana) ingkang saklangkung endah anglam-lami. Krikil-krikil aso-rot bening ingkang sumebar ing plataran campur kaliyan mutyara, katingalipun endah sanget. Pa-geripun tembok rinengga widuri lan amaranila (sesotya awarni biru) lan (pepethan) tunjung sa-king mirah mancorong (sumorot). Pating glebyar sorotipun inten rerengganing gapura, reca-reca-nipun rinengga suryakanta sumorot.

Handwritten text in Devanagari script, likely a Sanskrit or Javanese inscription.

Mulat mara Dang Arjunāsēmu kamā.
nisan hāsēpan ri tingkah i musuh
mirān pada hadang kanya uwang wa-
neh, hana pwa ng anak ing yayah
mwang ibu lan uwanggēh paman, ma-
kadi nipa Cahya Bhisma sira sang
dwijānggēh Guru.

Sekar ing nginggil punika nyariyosaken mangun-
ing panggalihipun Arjuna anggen-
ipun badhe mangsah perang ing Bharatayuddha,
sareng priksa bilih mengsah-mengsahipun ingkang
kedah dipun-brastha punika taksih kadang-kade-
yanipun piyambak, para pinisepuhipun tuwin pa-

ra (tilas) Gurunipun. Amargi panggalihipun sa-
klangkung trenyuh lan rumaos boten mentala
mrajaya mengsah-mengsahipun, Arjuna lajeng
nyuwun dhateng Prabu Kresna supados Bharata-
yuddha dipun-sandekaken kemawon.

Kasebat ing serat *Bhagawadgita*, awit sa-
king sangeting trenyuh lan karerantaning pang-
galihipun, sasampunipun mriksani mengsah-
mengsahipun, Arjuna lajeng ambruk kapidhara
wonten ing salebeting kretanipun. Sareng sampun
enget purwa-duksina, Arjuna lajeng dipun-su-
lang-sulangaken dening Prabu Kresna bab
„DHARMANIPUN SATRIYA” lan dipun-wejang
ing babagan SANGKAN — PARAN. Wasanani-
pun Arjuna lajeng katetangi panggalihipun, ma-
deg suraning panggali nedyambrastha mengsah-
mengsahipun.

Wonten ing pagelaran ringgit purwa sekar
punika kangge sulukan(ada-ada) adegan Arjuna.

Katranganing tembung-tembungipun :

1. Mulat (ulat + seselan : um) = ndulu, ni-
ngali, noleh.
2. Mara(tembung *lingga*, sanes tembung an-
dhahan ingkang saking *lingga* „para”) =
kalebet „partikel pementing” kangge nya-
ngetaken suraos.

3. Sang Arjunasemu = Sang Arjuna + asemu
(katingal kados, katingal radi).
4. Manusa = manungsa, tiyang.
Kamanusan = (Walandi : aangedaan, ge-
roerd, verbaasd) mesakaken, trenyuh ma-
nahipun, gumun.
5. Kasrepan (ka + srepan/serepan + an) = trenyuh,
karerantan panggalihipun(Indonesia: pilu
hati).
6. Tingkah = kawontenan, dhapukan, tatanan
(Indonesia: keadaan, susunan, peraturan).
7. Pada kadang = sadaya (kaprenah) sadherek.
8. Taya wwang waneh = boten wonten tiyang-
ipun sanes(boten wonten ingkang sanes sa-
dherek).
9. Hana pwa ng anak ing yayah mwang ibu =
wonten kaponakan saking pancer jaler (sa-
king bapa) lan saking pancer estri(saking
ibu).
10. Len = lan, ugi, sanes (sanesisipun).
11. Anggeh = sesambetanipun sadherek kapre-
nah . . . -(Indonesia: pertalian saudara).
12. Len uwanggeh(uwa + anggeh) paman =
lan ugi ingkang kaprenah uwa sarta paman.
13. Makadi (maka + adi) = langkung-langkung
(Indonesia: terutama): kadosta.

14. Sira sang dwijanggeh(dwija + anggeh) Guru
= panjenenganipun Sang Pandhita punika
kaprenah Guru.

Suraosipun :

(Nalika) mriksani (mengah-mengsahipun
ingkang wonten ing barisan Korawa) Sang Arjuna
katingal sajak trenyuh lan karerantan panggalih-
ipun, jalaran kawontenaning mengsah-mengsah-
ipun (ingkang badhe linawan ing madyaning pe-
rang Bharatayuddha), sadaya kaprenah kadang-
kadeyanipun piyambak, boten wonten tiyang-
ipun sanes (ingkang sanes sadherek): wonten ing-
kang kaprenah kaponakan saking pancer jaler (sa-
king bapa) lan saking pancer estri (saking ibu),
lan ugi wonten ingkang kaprenah uwa utawi pa-
man, langkung-langkung Prabu Salya lan Bhisma.
Panjenenganipun Sang Pandhita (maksudipun
Pandhita Drona) kaprenah Guru.

10

एतन्मोक्षदंशुः कुरुक्षेत्रे तदा द्रुपदो ब्रुवाणः
पुत्रं त्वं कुरुक्षेत्रे तदा द्रुपदो ब्रुवाणः
पुत्रं त्वं कुरुक्षेत्रे तदा द्रुपदो ब्रुवाणः
पुत्रं त्वं कुरुक्षेत्रे तदा द्रुपदो ब्रुवाणः
पुत्रं त्वं कुरुक्षेत्रे तदा द्रुपदो ब्रुवाणः
पुत्रं त्वं कुरुक्षेत्रे तदा द्रुपदो ब्रुवाणः

*Ngkã krodha Kresna mangadeg
saka ring pahöman, munggwing
natar sira wilbuh kadi Kalambyu,
mintonakên krama niran luhur Uti-
numukti, lita kiwikiprama makawak
ikang Ariloka.*

Sekar ing nginggil punika nyariosaken na-
lika Prabu Kresna dutanipun Pandawa badhe di-
pun-kroyok dening Korawa, ing salebeting rem-
bagan wonten ing kadhaton Hastina. Sasampun-
ipun Prabu Kresna ngendikakaken usulipun su-
pados praja Hastina dipun-sigar semangka, ing-
kang sapalih kapasrahaken dhateng Pandawa, de-
wa 4 ingkang neksemi piremangan (Parasurama.

Kanwa, Janaka lan Bathara Narada) sami ngen-
dikakaken mupakatipun. Makaten ugi para pi-
nisepuh Hastina, kadosta : Prabu Dhretarastra,
Resi Bhisma, Pandhita Drona lan Sang Widura.
inggih sami nyondhongi usulipun Prabu Kresna.
Nanging Prabu Duryodhana, Patih Sakuni(Seng-
kuni), Prabu Karna lan Dussasana(Dursasana), ja-
laran boten rila sapalihing praja Hastina dipun-
ulungaken dhateng Pandawa, lajeng sami oncat
saking papan piremangan, nunten sami mepak
wadyabala kangge mikut lan mrajaya Prabu Kres-
na.

Wonten ing pagelaran ringgit purwa sekar
punika kangge sulukan *ada-ada* tumrap adegan
Prabu Kresna.

Katranganing tembung-tembungipun :

1. Ngka = ing ngrika, lajeng, salajengipun
(Indonesia : disana lalu, selanjutnya, ma-
ka); nalika punika.
2. Krodha =duka, muntab, bendu.
3. Mangadeg = jumeneng, jengkar(Krama
inggil, yen Ngoko: menyat).
4. Hom(panyeratipun „O” ngangge titik ka-
lih utawi caping) = kempal, kempalan, pi-
remangan(sarasehan, musyawarah). *Pahom-
an* = papan piremangan, papan ingkang di-

pun engge parepatan(Indonesia: tempat be-
runding, tempat bersidang).

5. Mungwing (unggu + seselan: um + ing) =
wonten ing.
6. Natar = plataran(Indonesia: halaman mu-
ka).
7. Sira(Tembung sesulih pratamapurusa) =
panjenenganipun.
8. Wibhuh(wibhu) = kiyat, sentosa, kuwaos.
9. Kalamrtyu = dewaning pejah(Indonesia:
dewa maut, dewa kematian): Bathara Kala.
10. Mintonaken = nedahaken(Indonesia: mem-
perlihatkan, menunjukkan).
11. Krama nira = kawontenanipun, sipatipun.
12. Tuhu = pancen, nyata, sanyatanipun, sa-
jatosipun.
13. Krama niran(nira + n) tuhu = kawontenan-
ipun *bilih* sanyatanipun -----.
14. Murtti = badan, salira. Wisnumurtti = teges-
ipun lugu: salira Wisnu, maksudipun: pan-
janmanipun Bathara Wisnu.
15. Lila = kanthi gampang (Indonesia: tanpa me-
ngalami kesukaran), endah, seneng lan ten-
trening manah, rumaos begja, kanthi alon.
16. Triwikrama = tegesipun lugu: ingkang
ajangkah tiga (Indonesia: yang berlangkah
tiga), njangkah kaping tiga(jejulukipun Ba-

lhara Wisnu). Maksudipun ing sekar punika: (jalaran saking dukanipun) mancala warni awujud rerupen ingkang-nggegirisi sanget. kadosta : dados danawa ingkang agengipun sareng anakan.

17. Makawak (maka + awak) = asalira (Indonesia: berbadan).
18. Triloka = jagad ketiga (Indonesia: ketiga dunia).

Suraosipun :

Nalika punika duka tan sipi Prabu Kresna; Nyat ! jumeneng, lajeng miyos saking papan pi-rembagan. Wonten ing plataran panjenenganipun mancala warni dados ageng kados Kalamretyu (Bathara Kala), nedahaken kawontenaning saliranipun ingkang sanyatanipun bilih panjenenganipun punika panjanmaning Wisnu. Kanthi gampil panjenenganipun triwikrama asalira jagad ketiga.

Segera terbit :

1. KUN FAYAKUN (Ilmu Khak Sejati) oleh Ki. R.S. Partoyuwono, bahasa Indonesia, sebagai lanjutan dari buku WEDARAN WIRID I, II bahasa Jawa.
2. BABAD TANAH JAWI (Galuh Mataram) oleh : Dr. Soewito, versi baru dalam bahasa Indonesia.
3. URIP RAHARJA, oleh : M. Samoed Sastro wardjo, bahasa Jawa huruf Latin.

Bakal kababar :

1. Memetri Basa Jawi, dening : S. Padmosoekotjo. (Gegeran nyinau basa jawi ingkang gampil tur popiler).
2. Silsilah Wayang Purwa, mawa carita dening : S. Padmosoekotjo. (Lakon Pandawa Kurawa kang nengsemaken)

**